

**СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ “ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ”
ФАКУЛТЕТ “МЕНИДЖМЪНТ И МАРКЕТИНГ”
КАТЕДРА “МЕЖДУНАРОДНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ”**

Маргарита Евгениева Михайлова

**ПРОЦЕСЪТ НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО
СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” по докторска програма „Световно стопанство и международни
икономически отношения”

**Научен ръководител:
Доц. д-р Драгомир Илиев**

С В И Щ О В

2019

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита по реда на Закона за развитие на академичния състав в Република България от катедра „Международни икономически отношения“ при Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Дисертационният труд е в обем от 186 стандартни страници. Трудът се състои от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваните източници – общо 209 източника. В подкрепа на изложеното са включени 11 таблици и 6 фигури. Приложенията са 2 на брой в обем от 7 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 30.09.2019 г. от 13:30 часа в Заседателна зала “Ректорат” при Стопанска академия „Д. А. Ценов”, гр. Свищов.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в отдел „Докторантура и академично развитие“ при Стопанска академия „Д. А. Ценов“, гр. Свищов.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Фактът, че глобално създадени фирми съществуват, навлезе по-трайно във фокуса на изследователите през 90-те г. на миналия век. В резултат се създаде внушителен обем специализирана литература по темата. Същевременно актуалното състояние на познанието ни относно тези предприятия се характеризира с изключителна фрагментарност и множество проблеми от теоретико-методологичен характер.

В голяма степен това се дължи на някои нерешени въпроси в областта на фирмената интернационализация като цяло. Изграждането на надеждна методика за измерване скоростта на фирмената интернационализация е един от тях.

Проблемът излезе на преден план едва през последното десетилетие. Авторите, които работят по неговото разрешаване, са малко на брой, като според някои от тях (Cassilas, Moreno-Mendez, 2014; Chetty et al, 2014 и др.) е възможно, такава методика да бъде изградена на база теоретичния фундамент на Теорията за процеса на фирмената интернационализация (моделът Упсала) в нейната оригинална редакция (Johanson, Vahlne, 1977, 1990).

Моделът Упсала ни предлага обяснение за поведението на стопанските единици в резултат на натрупването на ново знание за задграничните пазари. В този смисъл възможностите за напредък по отношение изграждането на методика за скоростта на интернационализация се изразяват именно в по-задълбоченото опознаване на процеса на придобиване на знание в интернационализиращата се организация и в глобално създадената фирма в частност.

За да използваме модела Упсала като теоретичен фундамент за изследването на глобално създадената фирма обаче, следва първо да докажем, че той обяснява природата и поведението и на тези бизнес организации. Тази теза не е нова и назад в годините е подкрепена от редица

изследователи (Autio, 2005; Prashantham, 2005, Bengtsson, 2004 и др.), но не е популярна. Предвид развитието на областта фирмена интернационализация през последните три десетилетия¹ нейното доказване изисква солидна теоретична обосновка и емпирична проверка. По-доброто познаване на процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма е стъпка към нейното по-категорично доказване.

Що се отнася до процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма в частност, съществува необходимост както от по-задълбочено изследване на различните микропроцеси, които го съставят, така и на неговото развитие в динамичен аспект. Това ще даде по-пълна представа за спецификата му и възможност за потвърждаване или отхвърляне на някои хипотези, които внасят дефинитивна неяснота.

Последна по ред, но не и по важност е съществуващата необходимост в родноезичната специализирана литература от база знание, свързано с ранно и бързо интернационализиращите се фирми. Въпреки богатия потенциал за бъдещи изследвания и за извличане на практически ползи за икономическото развитие в корпоративен, национален и световен мащаб, свързаната проблематика е слабо представена в родните изследвания. В този аспект има сериозна необходимост от привличане на вниманието към нея.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е глобално създадената фирма, а **предмет** – процесът на придобиване на знание в нея.

3. Изследователска теза

Тезата, която се защитава, е, че към момента на възникване на идеята за своето основаване глобално създадената фирма наследява или има достъп до значим обем емпирично знание, което ѝ позволява да се

---

¹ Възникването на направлението международно предприемачество (Oviatt, McDougall, 1994; Knight, Cavusgil, 1996b), което използва за отправна точка допускането, че глобално създадените фирми са “нов вид” (Cavusgil, 1994) бизнес организации, за които моделът Упсала, не предоставя достатъчно обяснение.

интернационализира. Активността ѝ при натрупване на ново международно знание се формира от обема и състава на наследеното знание и от външната среда, в която тя извършва дейността си.

4. Цел и задачи на дисертационния труд

Основната цел на дисертационния труд е да се проучи и анализира процесът на придобиване на знание в глобално създадената фирма.

За постигане на посочената цел в разработката са поставени за решаване следните **изследователски задачи**:

1. Да се направи критичен анализ на съществуващите дефиниции в специализираната литература и на базата на достигнатите изводи да се изгради собствена дефиниция за глобално създадената фирма;

2. Да се проучи и докаже приложимостта на избрания модел (моделът Упсала) за изследване процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма;

3. Да се изведат от специализираната литература основните категории, свързани с процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма;

4. Да се изгради методика за проучване и анализиране на проявлението на изведените категории;

5. Да се изследва и анализира проявлението на изведените категории в избраните с помощта на формулираната дефиниция бизнес организации и да се направят изводи относно процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма.

5. Методология на изследването

Комплексният характер и интердисциплинарността на темата предопределят и използването на разнообразни научни подходи и методи. Основната свързваща нишка на настоящата разработка е методът изследване на случай (кейс стъди), който позволява интегрирането на множество общонаучни, теоретични и специфични методи и техники за изследване – логически анализ, класификация и периодизация, синтез, сравнение,

индукция, дедукция, аналогия, обобщение, системен анализ, теоретичен анализ, историко-логически анализ. Използвани са също така и методите на таблично и графично представяне.

6. Допускания и ограничителни условия

Съществуващите проблеми от теоретико-методологичен характер, както и необходимостта от разглеждане на свързаната проблематика на различни нива на социална агрегация, налагат уточняване на следните **допускания и ограничителни условия**:

Първо, когато говорим за фирмите, обект на изследване в настоящия дисертационен труд, ние използваме наименованието “глобално създадена фирма”. По същество това представлява въвеждане на нов термин в родната специализирана литература, необходимостта от който възникна в процеса на работа.

След проучване на източниците на български език установихме, че не само глобално създадената фирма, но и явлението ранна и бърза интернационализация като цяло са слабо изследвани. Източниците, които споменават съществуването на такива бизнес организации (Василева, 2011:24; Годоров, 2011:79; Шиваров в Зафирова и др., 2012:20; Владимирова, 2011:180-199 и др.) не ги дефинират в степен, която позволява да отличим единно наименование.

От своя страна, в чуждоезичната литература съществува множественост на наименованията за тези предприятия, която, през годините, доведе до невъзможност да се разграничат обемите и съдържанието на понятията, които дори най-често използваните от тях обозначават. Тъй като за целите на настоящия дисертационен труд изграждаме собствена дефиниция за глобално създадената фирма, предпочетохме да използваме отделно наименование за организациите, които изследваме.

Второ, сам по себе си тук изследваният обект предполага *анализ на организационно ниво*. Неговата специфика обаче неминуемо ни насочва към

търсенето на отговори на част от въпросите *на по-ниски нива на социална агрегация* (отделна личност, група). Това налага известно навлизане в полето на други области на научното познание като философия, психология, филология и др., което сме се стремили да ограничим в рамките на необходимото и достатъчното за изграждането на теоретичния фундамент и постигане яснота на изложението.

Трето, поради съществуването на недоизяснени моменти по отношение дефинирането на глобално създадената фирма и липсата на база данни за такива български предприятия, съставянето на извадка на случен принцип е неосъществимо. Това в голяма степен ограничава арсенала от средства за изследване на избрания обект, като ни насочва към използването на качествени или комбинирани методи. Съответно получените тук резултати следва да се разглеждат в контекста на спецификата на избраните методи и на задачите, които се постигат чрез тях.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В структурно отношение разработката се състои от въведение, изложение, разгърнато в три глави, заключение, списък с използваните източници и приложения. Съдържанието на дисертационния труд обхваща:

ВЪВЕДЕНИЕ

Глава първа

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА ПРОЦЕСА НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА

1. Глобално създадената фирма
  - 1.1. Дефинитивни аспекти на глобално създадената фирма
  - 1.2. Дефиниция за глобално създадената фирма
2. Дефинитивни аспекти на процеса на придобиване на знание
  - 2.1. Знание и учене
  - 2.2. Процесът на придобиване на знание в организацията като формативен конструкт
3. Знание и интернационализация в глобално създадената фирма
  - 3.1. Знание и интернационализация през погледа на направлението международно предприемачество
  - 3.2. Приложимост на модела Упсала за изследване на процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма
4. Състав на международното знание и източници, от които глобално създадената фирма го придобива

- 4.1. Състав на международното знание
- 4.2. Източници на международно знание
- 4.3. Микропроцеси за придобиване на международно знание в глобално създадената фирма

Глава втора

МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ ПРОЦЕСА НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА

1. Метод на провеждане на емпиричното изследване
  - 1.1. Същност на метода кейс стъди (изследване на случай)
  - 1.2. Стратегически план и дизайн на изследването
2. Подготовка за набиране на информация
3. Инструментариум за получаване на информацията
4. Инструментариум за обработка и анализ на данните
  - 4.1. Анализ на процес
  - 4.2. Стратегии за анализ на процесни данни

Глава трета

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ДАННИТЕ

1. Външен контекст на изследването
  - 1.1. Общ външен контекст
  - 1.2. Специфичен външен контекст
2. Резултати от изследването и анализ на процеса на придобиване на знание в “Роза” АД
  - 2.1. История на организацията
  - 2.2. Анализ на процеса на придобиване на знание в “Роза” АД
3. Резултати от изследването и анализ на процеса на придобиване на знание в “Гора” ЕООД
  - 3.1. История на организацията
  - 3.2. Анализ на процеса на придобиване на знание в “Гора” ЕООД
4. Резултати от изследването и анализ на процеса на придобиване на знание в “Дъб” ЕООД
  - 4.1. История на организацията
  - 4.2. Анализ на процеса на придобиване на знание в “Дъб” ЕООД
5. Сравнителен анализ по фази и предприятия
  - 5.1. Сравнителен анализ по фази
  - 5.2. Сравнителен анализ по предприятия

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

ПРИЛОЖЕНИЯ

III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ВЪВЕДЕНИЕ

В увода на дисертационния труд са очертани актуалността на темата и мотивите за избора ѝ. Дефинирани са обектът и предметът на изследването

и са определени неговите цел, задачи, допускания и ограничителни условия. Формулирана е защитаваната изследователска теза.

ГЛАВА ПЪРВА

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА ПРОЦЕСА НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА

Глава първа представя и анализира проблемите, свързани с дефинирането на глобално създадената фирма в съществуващите изследвания и изяснява ключови теоретични аспекти на изследването на процеса на придобиване на знание в нея. Предвид спецификата на разглежданата материя се изясняват основни понятия, използвани в разработката, и се защитава възгледът за приложимост на модела Упсала (Johanson, Vahlne, 1977, 1990) за изследване процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма.

Глава първа е структурирана в четири параграфа. В техните рамки са изпълнени първата, втора и третата от изследователските задачи.

В началото на **параграф 1** е представено актуалното състояние на съществуващото познание относно глобално създадената фирма в специализираната литература и основните причини за него. Подчертано е, че областта се характеризира с “много несъответствия в дефинициите, наименованията, терминологията, подходите и др.” (Jones, Coviello, Tang, 2011), значими неизследвани области (Rialp, Rialp, Knight, 2015), липса на общоприета концептуализация за глобално създадената фирма (Eurofound, 2012), (Anzam 2009:3) и произволност в избора на критерии за идентифициране на този тип бизнес организации (Knight, Liesch 2015:98).

С оглед на посочените проблеми е избран специфичен подход за структуриране на литературния обзор в параграфа: под формата на критичен анализ на достиженията в основните направления, в които са изградени съществуващите дефиниции.

Подпараграф 1.1 представя и анализира ключовите аспекти, свързани с дефинирането на глобално създадената фирма. В началото на параграфа е разгледан проблемът със съществуването на множественост на

наименованията за тези бизнес организации с фокус върху генезиса и ролята на двете ключови от тях – “международни нови предприятия” и “родени глобални”.

В резултат на направения анализ се стига до обобщението, че *понятията, които двете наименования “родени глобални” и “международни нови предприятия” обозначават, са различни по обем и съдържание. Тъй като през годините двете наименования са възприемани като взаимозаменяеми, обемите и съдържанието на понятията, които стоят зад тях са се смесили до степен, в която е невъзможно да се разграничат. Същевременно не е възможно и с тяхна помощ да се определи какви точно са обемът и съдържанието на понятието “глобално създадена фирма”.*

След анализа на съществуващите определения разработката се насочва към извеждане на основните критерии, които изследванията в областта използват за дефиниране на глобално създадената фирма и проучване на предложенията на авторите относно параметрите на тези критерии. На базата на извадка от 112 публикации са отличени три основни критерия: *скорост, степен и пазарен обхват* на интернационализация.

Ключовите предложения са обобщени в табличен вид, откъдето лесно може да се установи значимо различие по отношение на параметрите на всеки един от критериите при различните автори. Достигнати са следните изводи:

- Критерий “пазарен обхват”: *няма яснота по отношение на броя страни или континенти, на които е необходимо да развива дейност дадена бизнес организация, за да се счита за глобално създадена фирма.*

- Критерий “степен на фирмената интернационализация”: *най-често използваният праг на интензитета на продажбите² е 25%. Независимо от популярността си обаче, този праг е произволно определен или твърде нисък за част от предприятията, особено за онези, които*

---

² Като съотношение между обема продажби на външния пазар и общия обем продажби на вътрешния и външния пазар, вж. (Zahra, George, 2002; Sullivan, 1994; Дамянов, Илиев, 2007) и др.

произхождат от малки и отворени икономики и функционират в интензивни на знание отрасли.

• Критерий **“скорост на интернационализация”**: *в специализираната литература съществува основателно съмнение относно съдържателната валидност на операционализацията на понятието като дължината на периода до първоначално навлизане на задграничен пазар или като разглеждането на скоростта само като време. Необходимо е доизясняване на концептуализацията на понятието “скорост на интернационализация” и разработване на методика за измерването на тази скорост.*

В резултат на обобщенията в **подпараграф 1.1** се достига до извода, че **изборът на която и да е от цитираните дефиниции за селекция на случаи за целите на разработката би бил в голяма степен произволен.**

В светлината на този извод **подпараграф 1.2** представя зачитаваните в разработката възгледи по отношение на основните дефинитивни характеристики на глобално създадената фирма.

В началото на параграфа се посочва, че основна такава характеристика е **ранната интернационализация**. Изтъкнато е и основанието за това становище – именно тя е залегнала в основата на дихотомното делене на интернационализиращите се предприятия на национално-базирани (традиционни) и глобално създадени.

Посочва се, че приемането на ранната интернационализация за основна дефинитивна характеристика на глобално създадената фирма предполага включването на **времето, в рамките на което предприятието се интернационализира**, в критериите за идентифициране на тези предприятия, което преди всичко е свързано с интерпретацията на понятието **“фирмена интернационализация”** и аспектите, в които то се свързва с конструкта³ **“време”**.

---

³ В разработката терминът “конструкт” се използва със значението “идея, която обобщава даден феномен (психологически, поведенчески) в един термин”(Луизов, 2016:56).

Във връзка с това се уточнява разбирането за понятието **“фирмена интернационализация”** използвано в разработката: *процес на международно развитие вследствие на придобиване на знание за задграничните пазари, който намира свое изражение в поредица от събития, действия и дейности извън националните граници.*

На следващо място е разгледана връзката между фирмената интернационализация и конструкта **„време”**. В резултат на направения анализ се стига до обобщението, че към момента специализираната литература действително не ни предлага ясна концептуализация и методика за измерване на скоростта на интернационализация и единственото, което може да се направи на практика, е да се прецизира съществуващата интерпретация.

В тази насока се подчертава, че в повечето изследвания понятието се свързва с отрязъка от време, за който предприятието достига определена степен на интернационализация (Hilmersson, Johansson, 2016; Hilmersson, 2014; Jørgensen, 2014; Casillas, Acedo, 2013), което респективно ни води към *определяне на даден резултат, който следва да бъде постигнат за определен период.*

По отношение на резултата, който следва да бъде постигнат, се приема за основателно мнението, че праг от 25% е твърде нисък за част от фирмите, и се предлага приемането на *по-висока стойност по този критерий – 50%*. Предвид съществуващата хетерогенност сред глобално създадените фирми се стига и до извода, че *периодът, който дефиницията за глобално създадената фирма обхваща, трябва също така да бъде разширен до пет години.*

За някои глобално създадени фирми този праг може да е твърде висок. Затова се предлага включването на възможността през част от годините, които дефиницията обхваща, предприятието да не го е достигнало. Тоест, *изискването за достигане на интензитет на продажбите 50% да е само за две или три от първите пет години.*

По отношение на критерия пазарен обхват на задграничната дейност се изразява и подкрепя становището, че към групата на глобално създадените фирми следва да бъдат причислени и онези предприятия, които, на базата на признака географски обхват, някои автори определят като „родени интернационални“ или „родени регионални“, но по същество са основани с цел извършване на международна дейност от първите дни на своето съществуване.

На базата на направения анализ и достигнатите изводи е предложена следната дефиниция за глобално създадената фирма: *предприемаческа бизнес организация, създадена с цел извършване на международна дейност, която е активна в поне две други държави и отчита не по-малко от 50% приходи от международни продажби за поне две от първите пет години от основаването си.*

Предвид теоретико-методологичната обвързаност на разработката с модела Упсала (Johanson, Vahlne, 1977, 1990) в заключителната част на параграфа се коментира съвместимостта на изградената дефиниция с постановките на този модел.

Тъй като понятията “знание” и “учене”, от една страна, са ключови за изясняване на процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма, а от друга, специализираната литература ни предлага различни, съперничаещи си по научна стойност, възгледи за тях, в началото на **параграф 2** са разгледани накратко тези възгледи и е представен смисълът, в който те се използват в разработката.

В рамките на **подпараграф 2.1.** са посочени по-често споменаваните в специализираната литература видове знание, като е направено обобщението, че въпреки своите различия *в основата на всички тези класификации стои едно основно разграничение - възможността знанието да бъде документирано и пренесено, респективно отчуждено и придобивано по формален или неформален път и неотчуждаемо и непрехвърляемо.*

Във връзка с това разграничение са коментирани две основни различия в специализираната литература – по отношение на конвертируемостта на

тацитното и експлицитното знание и по отношение на нивото, на което се създава знание.

В обобщение е представен възгледът, защитаван в разработката, а именно, че *знанието се създава и съхранява в ума на отделната личност, а впоследствие се интегрира в организационното знание чрез социално взаимодействие (Bolisani, Bratiani 2018: 21). Макар създаването на индивидуално ниво обаче, то може да бъде извлечено и вградено в документи, организационни процедури, процеси, норми, ценности и практики (Davenport, Prusak, 1998). В този случай можем да твърдим, че принадлежи на организацията и да го считаме за организационно знание.*

На следващо място е посочена интерпретацията на понятието “**учене**” в дисертационния труд: “процесът, чрез който се инкорпорира нова информация в поведението на икономическите агенти, вследствие на което се променя моделът на тяхното поведение, в резултат на което е възможно, макар и невинаги, да се постигне по-добър резултат” (Eisenhardt, Santos, 2002: 141).

Представени са възгледите относно процесите, чрез които се осъществява трансформирането на индивидуалното в организационно знание и е подчертана перспективата, в която се разглежда организационното учене в разработката: *като промяна в съзнанието, в резултат на което организацията предприема действие или променя поведението си (Fiol, Lyles, 1985), не само чрез “придобиване на ново знание и информация, но и чрез кодифициране и интерпретиране и на съществуващата информация за създаване на ново знание” (Mason, 1995).*

В светлината на изяснените в рамките на **подпараграф 2.1.** понятия в заключителната му част организационното учене е дефинирано като *процес, който се осъществява чрез създаване на знание на индивидуално ниво посредством различни процеси като преживяване или интуиция. Впоследствие отделната личност споделя новопридобитото знание с други членове на организацията, което води до развитие на общо разбиране в рамките на групата, т.е. учене на групово ниво. Това групово знание се*

споделя и трансферира към други членове и части на предприятието и чрез репликиране се вгражда в организационната памет.

След изясняването на понятията “знание”, “учене”, “организационно знание” и “организационно учене” в разработката се преминава към дефиниране и разглеждане същността на понятието **“придобиване на знание”**. На него е посветен **подпараграф 2.2.**

В началото на **подпараграф 2.2.** е представена дефиниция за понятието като *“процес на събиране, разбиране и организиране на информация”(Huber, 1991), който се явява формативен конструкт, съставен от пет микропроцеса, посредством които организациите придобиват знание: 1) чрез развиване на вроденото знание (congenital learning), чрез учене от пряк опит (experiential learning), чрез учене от чужд опит (vicarious learning), чрез присъединяване (grafting) и чрез проучване и забелязване (searching and noticing) (Huber, 1991).*

Дефинирани са отделните микропроцеси, а именно:

- *ученето чрез развиване на вроденото знание* като процес посредством който предприятието развива знанието, което е “наследило” към момента на основаването си;
- *ученето от пряк опит* като процес на придобиване на знание чрез извършване на текущи дейности;
- *ученето от чужд опит* като процес на придобиване на знание относно “стратегииите, административните практики и особено технологиите на други организации”;
- *ученето чрез присъединяване* като процес на привличане към организацията на нови членове, носители на знанието, от което предприятието се нуждае;
- *ученето чрез проучване и забелязване* като процес, който може да приеме една от три форми: сканиране, фокусирано търсене и мониторинг на представянето (Huber, 1991: 90-97).

Във връзка с тази класификация в разработката се приема, че тя е **особено подходяща** за целите на изследването поради две причини. Първо,

предлага и други начини за придобиване на знание, които специализираната литература в областта на фирмената интернационализация разглежда по-скоро като източници на знание, отколкото като съставни части на един комплексен процес. Второ, вече е използвана в някои публикации (Bengtsson, 2004; Fletcher, Harris, Richey, 2013, Pellegrino, McNaughton, 2015; 2017) във връзка с процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма, което предвид съществуващите теоретико-методологични проблеми подсилва теоретичната валидност на изследването.

Параграф 3 разглежда ролята на знанието за фирмената интернационализация през призмата на направлението международно предприемачество и на Теорията за процеса на интернационализация (моделът Упсала) в нейната оригинална редакция (Johanson, Vahlne, 1977, 1990).

С помощта на кратък обзор на основните теории, които авторите от направлението международно предприемачество използват за фундамент на своите изследвания: *ресурсно-базираната теория* (Barney, 1991), *базирания на знанието възглед* (Conner, 1991; Nahapiet, Ghoshal, 1998; Madhok, 1996 и др.) и *концепцията за динамичните способности* (Teese, Pisano, Shuen, 1997), **подпараграф 3.1** представя възгледа, че ранната и ускорена интернационализация на глобално създадената фирма се дължи на възможностите, които притежаваните от нея знаниеви ресурси разкриват за създаване и поддържане на устойчиво конкурентно предимство.

Във връзка с този възглед разработката отбелязва, че макар такова обяснение да е логично и приемливо, ресурсно-базираната теория и базирания на знанието възглед разглеждат знанието като **обект** (ресурс, актив). В този смисъл те не предоставят теоретичен фундамент за динамично изследване. Респективно *постановки от тях могат да бъдат интегрирани в друг теоретичен фундамент, но не и използвани самостоятелно.*

Третата концепция, разгледана в този подпараграф, *концепцията за динамичните способности*, представлява опит за преодоляване на въпросната статичност, но *все още е в процес на изграждане и емпирична*

проверка, поради което, въпреки сериозния си обяснителен потенциал, не е в състояние да предложи достатъчно ясни и общоприети постановки.

На последно място е разгледано понятието **“абсорбционен капацитет”**. Накратко са представени основните направления, в които се дефинира то, като е подчертана насоката, в която теоретиците на международното предприемачество го интерпретират – като модератор на скоростта на интернационализация на глобално създадената фирма.

На базата на прегледа на основните постановки на представените концепции е направено обобщението, че: *направлението международно предприемачество ни предлага приемливо обяснение за скоростта на процеса на интернационализация в глобално създадената фирма. Ключов момент от това обяснение е придобиването на знаниеви активи към момента на основаване на бизнес организацията. Благодарение на тези активи, тя, от една страна, съумява да изгради (устойчиво) конкурентно предимство чрез развиване на високотехнологични продукти и адаптиране на продукти за нови пазари (Autio, Sapienza, Almeida, 2000), а от друга – има висок абсорбционен капацитет, което ѝ позволява да идентифицира и използва съществуващи възможности в глобален мащаб (Ardichvili, Cardozo, Ray, 2003) или сама да създаде такива (Kuemmerle, 2002).*

Независимо от това, в рамките на направлението не може да бъде отличен динамичен модел, който концептуализира процеса на интернационализация на глобално създадената фирма в контекста на връзката между знанието и интернационализационната стратегия.

Подпараграф 3.2 анализира приложимостта на Теорията за процеса на интернационализация (моделът Упсала) в нейната оригинална редакция (Johanson, Vahlne, 1977, 1990) за изследване процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма. Посочен е теоретичният фундамент, върху който е изграден моделът, и накратко е представен неговият механизъм. Отличена е централната идея: *чрез извършване на текущи бизнес дейности на задграничния пазар фирмата придобива знание относно потенциала на този пазар и способността си да осъществява дейност на*

него, което съответно води до решения за нови инвестиции и респективно до необходимост от ново знание.

Изразено е становището, че това обяснение на механизма на интернационализацията, което е валидно за **всяка** бизнес организация, включително за глобално създадената фирма, изразява същността на модела, като оттам насетне можем да говорим за интерпретации, но не и за теоретични постановки.

В подкрепа на това становище е направен критичен анализ доминиращата в специализираната литература интерпретация на модела, в резултат на което са направени следните ключови изводи:

- Емпиричните наблюдения **илюстрират** теоретичния модел, а **не концептуализират** фирмената интернационализация като процес на преминаване през четири последователни етапа (верига на утвърждаване); за модела Упсала този път е **само един от възможните** (и то не най-важният).

- При етапните модели фокусът е върху **резултата**, който фирмата трябва да постигне в рамките на даден етап; етапите са определени *a priori*, а организациите се категоризират в някой от тях вследствие на анкетно проучване (Welch, Nummela, Liesch, 2016); при модела Упсала фокусът е **върху процеса**, като “не може да се знае какъв ще е резултатът” (Johanson, Vahlne, 2017). Моделът **предполага**, че фирмата ще продължи да развива и разширява успешно своята международна дейност, но **не определя този път като единствения възможен**.

- Моделът посочва условия, при които е възможна ранна интернационализация, поне едно от които (“ако фирмата има големи ресурси” (Johanson, Vahlne, 1977: 31)) може да бъде свързано с допускането на направлението международно предприемачество, че към момента на своето основаване глобално създадената фирма придобива значителни ресурси от външен източник.

Посочват се и доводи в защита на тезата, че моделът Упсала е приложим за изследване на глобално създадени фирми: изследователите от направлението международно предприемачество не отричат опита като

важен източник на ценно знание, напротив, отреждат му ключова роля, поне три от четирите фирми, които са изследвани в емпиричната част на модела, могат да бъдат определени като глобално създадени и др.

Последният разгледан в този подпараграф въпрос, е свързан с теоретичната съвместимост на модела с предложенията на направлението международно предприемачество. Изразена е тезата, че в конкретния аспект – процесът на придобиване на знание в глобално създадената фирма, възгледите на двете концепции са съвместими. Изложени са и доводи в нейна подкрепа:

- и двата подхода разглеждат фирмената интернационализация като зависим от изминатия път процес, за който знанието е ключов фактор;
- и за двата подхода знанието има модерираща роля за скоростта на процеса на интернационализация, но в различни аспекти;
- направлението международно предприемачество на практика не отрича ролята на емпиричното знание за процеса на интернационализация, а само допълва модела Упсала с предложения за други начини и източници за неговото придобиване.

В края на подпараграфа е мотивиран избора на оригиналния модел като теоретичен фундамент на разработката, като е подчертано, че по-късните редакции все още не са достатъчно добре изяснени в концептуално отношение.

На базата на представеното в **подпараграф 3.2**, е направен общ извод, че: *моделът Упсала (Johanson, Vahlne, 1997, 1990) е приложим за изследване процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма, но в редица аспекти не отчита в достатъчна степен съвременната икономическа реалност и спецификата на тези бизнес организации, в частност. Тъй като моделът Упсала и направлението международно предприемачество не си противоречат в теоретичен план за нуждите на изследването на придобиване на знание в глобално създадената фирма той може да бъде допълнен с някои постановки на това направление.*

Последният **параграф 4** обединява предложенията на модела Упсала и направлението международно предприемачество относно състава на международното знание и източниците, от които глобално създадената фирма го придобива. В неговите рамки е представена и концептуализацията на процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма като формативен конструкт, съставен от микропроцеси.

Въз основа на разгледаните в **подпараграф 4.1** предложения на изследователите в неговия край са изведени три типа знание, от което глобално създадената фирма се нуждае в процеса на своята интернационализация:

- **Специфично пазарно знание**, свързано с клиентите, конкурентите и пазарните условия на конкретен пазар, както и с познаването на националните и институционални рамки на този пазар. В неговите рамки са разграничени три подтипа: *пазарно/бизнес знание, международно институционално знание и специфично реляционно знание*;

- **Технологично знание**, свързано с технологията, използвана за изграждане на продуктите на фирмата;

- **Интернационализационно знание**, свързано с осъществяването на бизнес дейност в международна среда. В неговите рамки са разграничени три подтипа: *знание относно навлизането на задграничен пазар, знание за основните бизнес дейности и знание за организиране на международното предприятие*.

Подпараграф 4.2. представя предложенията на модела Упсала и направлението международно предприемачество относно източниците за придобиване на знание. Направено е разграничение между *вътрешнофирмени* и *външни източници* (Fletcher, Harris, 2012; Pellegrino, McNaughton, 2015) и е подчертана ролята на обективното знание и знанието придобито от външни източници за ранната и бърза интернационализация на глобално създадената фирма. Основен акцент е поставен върху предишния опит на основателя и управленския екип като източник на наследено знание и на различните видове мрежи – на ново. Подчертава се и ролята на

обективното знание, особено в контекста на съвременното развитие на информационните технологии. На базата очертаните перспективи са отличени следните източници, от които глобално създадената фирма придобива международно знание:

- Предишен опит на ръководния екип;
- Пряк опит на предприятието и ръководния екип;
- Вътрешнофирмена документация;
- Новоназначени кадри;
- Стратегически партньори инвеститори, съседни фирми;
- Браншови организации, институционални съветници и консултанти;
- Клиенти, партньори, доставчици;
- Интернет и информационни технологии;
- Документи, отчети, книги, статии, процедури, бази данни и др.

В края на подпараграфа са изведени обобщенията относно ролята на знанието, придобито от други източници освен чрез извършване на текущи дейности на международните пазари за ранната и бърза интернационализация на глобално създадената фирма, с акцент върху връзката между предишния опит на предприемача и абсорбционния капацитет на бизнес организацията.

В подпараграф 4.3 е разгледан моделът, предложен от Ларс Бенгтссон (Bengtsson, 2004), който е използван като теоретична рамка на разработката. Този модел интегрира представената в подпараграф 2.2 класификация на Джордж Хубер в модела Упсала.

В коментар е подчертана необходимостта от разграничаване на понятията “наследено знание” и “вродено знание”. Посочено е, че това разграничение е съществено, тъй като ни позволява да разглеждаме наследеното знание като *актив*, който фирмата придобива към момента на възникване на идеята за своето основаване.

В края на Глава първа са направени следните обобщения на достигнатите в нея изводи:

Първо, специализираната литература по въпросите, свързани с дефинирането на глобално създадената фирма, се характеризира с висока степен на фрагментарност и липса на яснота дори по отношение на ключови аспекти. Това в голяма степен се дължи както на феноменологичния характер на възникването на изследванията на тези бизнес организации, така и на нерешени проблеми в дисциплините, от които те черпят теоретичен фундамент. Произволното използване като взаимнозаменяеми или синонимни на различни по обем и съдържание понятия през годините е довело до създаване на кръстни връзки в степен, в която на практика днес е почти невъзможно да се направи разлика между тях. Това съответно затруднява сравнимостта между отделните изследвания, а и в голяма степен поставя под съмнение валидността на резултатите от много от тях. Респективно, създава необходимост от изграждане на собствена дефиниция посредством критичен анализ на съществуващите изследвания.

Второ, актуалното състояние в специализираната литература налага обосновка на парадигмалното позициониране и избора на теоретичен фундамент в контекста на конкретната цел на даденото научно изследване. Що се отнася до процеса на придобиване на знание, подходящ теоретичен фундамент е моделът Унсала. Този модел е теоретично издържан и валидиран по емпиричен път, но е непълен по отношение на някои аспекти на този процес. В тези аспекти той може да бъде допълнен с предложения от областта на организационното учене и съвместими постановки от направлението международно предприемачество.

Трето, процесът на придобиване на знание е формативен конструкт, състоящ се от пет микропроцеса. За да изследваме развитието на тези микропроцеси във времето, е необходимо да съберем данни и да анализираме състава на международното знание, което глобално създадената фирма придобива и източниците, от които тя го придобива.

ГЛАВА ВТОРА

МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ ПРОЦЕСА НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА

Глава втора е структурирана в четири параграфа. Тя има теоретико-методологичен и теоретико-приложен характер и акцентира върху изпълнението на четвъртата от поставените задачи.

В уводната част към главата са изложени накратко причините, поради които е неосъществимо съставянето на извадка на случаен принцип, съставена от български глобално създадени: съществуването на неизяснени моменти по отношение на дефинирането на този тип бизнес организации и липсата на достатъчно статистическа информация за български глобално създадени фирми.

В **параграф 1.** са представени методът изследване на случай (кейс стъди) и стратегическият план и дизайн на изследването.

В **подпараграф 1.1** са разгледани ключови възгледи относно същността на метода и е подчертана стойността му за изследване на съвременни явления, които все още не са достатъчно добре концептуализирани. Избрана е дефиницията и е подчертано, че *при този тип изследвания е приложим и ретроспективен подход* (Swanborn, 2010:13).

Подпараграф 1.2 представя основните елементи (изследователски въпрос, анализирана единица и критерии за интерпретиране на данните) на изготвения за целите на разработката стратегически план и дизайна на изследването.

За целите на разработката е формулиран следният **изследователски въпрос**: *“Как глобално създадената фирма придобива знание в процеса на своята интернационализация?”*. Накратко е представена логиката, която води към формулирането му: фактът, че по дефиниция глобално създадената фирма е новоосновано предприятие, а съумява не само да компенсира недостига на емпирично знание, но и да осъществява интензивна и успешна международна дейност.

Във връзка с начините, по които формулираният изследователски въпрос може да бъде изследван, разработката акцентира върху три ключови момента. *Първият* е свързан това, че процесът на придобиване на знание в бизнес организацията се съставява от *микропроцесите на учене* в нея. *Вторият*, че тя придобива знание както от *вътрешни*, така и от *външни* източници, което, в контекста на глобално създадената фирма, предполага разглеждането на ролята на тези източници за нейното международно развитие. *Третият* се отнася до необходимостта да бъдат установени обемът и съставът на наследените от глобално създадената фирма знания и активи и на новото знание, придобито в процеса на интернационализация.

Следващият разгледан елемент от стратегическия план на изследването е **анализираната единица**. За целите на настоящата разработка като такава е избрана **глобално създадената фирма**.

Така определената единица предполага анализ на *организационно ниво*, но спецификата на темата и ролята на наследеното знание налагат събиране и анализиране на данни и на *индивидуално ниво*. Във връзка с това е посочено как е решен проблемът с интегрирането на тези данни в методологичен аспект – чрез използването на представената в подпараграф 4.3 на Глава първа рамка (Bengtsson, 2004), и по-конкретно чрез микропроцеса на учене чрез развиване на вроденото знание, включен в нея.

Особено внимание в **подпараграф 1.2** на Глава втора е отделено на спазването на **условията за качество на постигнатите резултати: конструктивна валидност, вътрешна валидност, външна валидност и надеждност** (Yin, 2014:45). Посочени са тактиките, посредством които може да се осигури съблюдаването на тези условия, както и начините, по които това е направено в разработката:

- **конструктивна валидност** – посредством събиране на данни чрез няколко метода: интервю, анализ на документация и непосредствено наблюдение; чрез извеждане на анализираните категории по дедуктивен път и чрез триангулация на събраната информация с данни, събрани от Търговския регистър, уебстраниците на фирмите, брошури, счетоводни

документи и друга документация, предоставена от фирмата или придобита чрез външен източник;

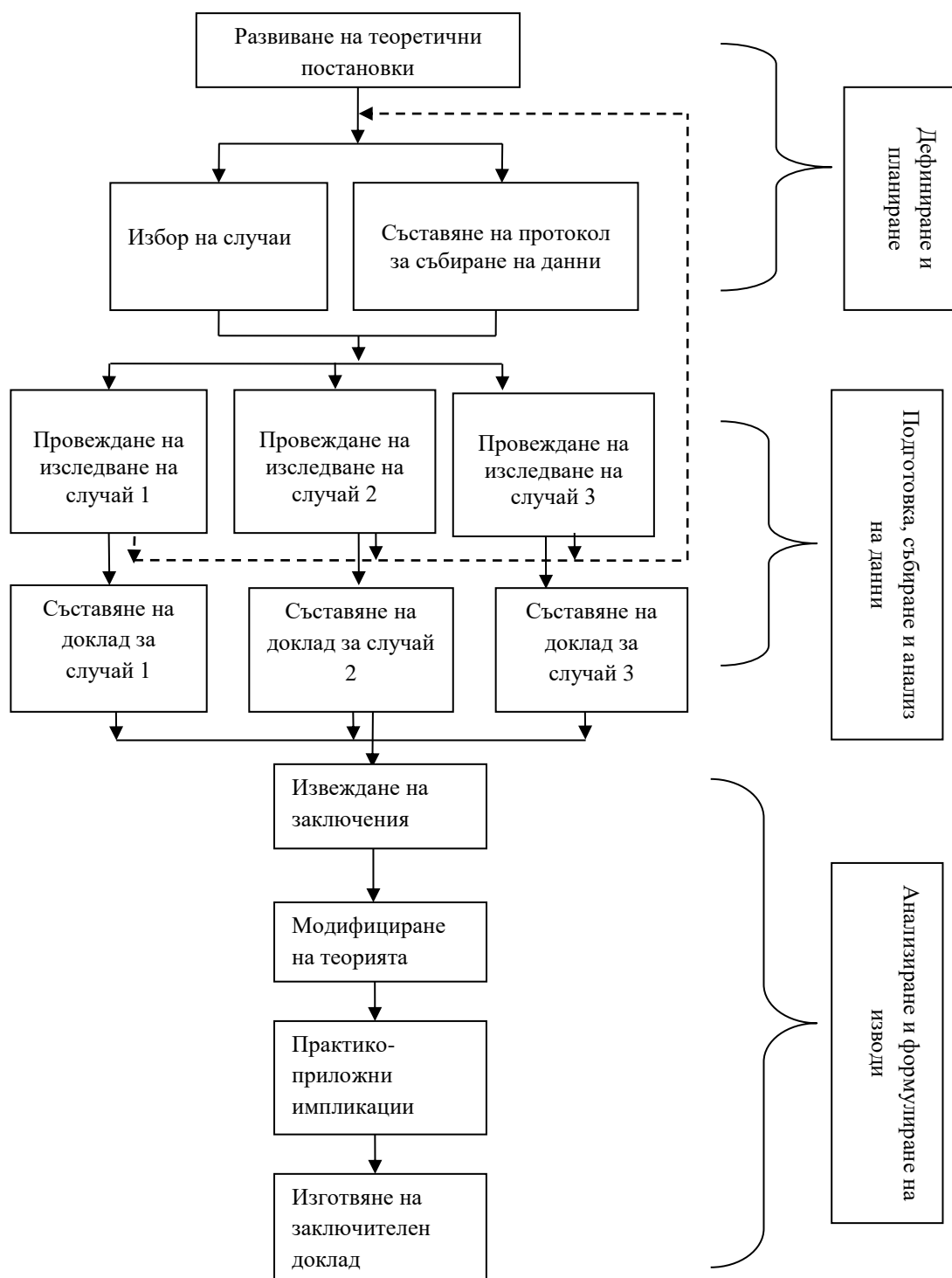
- **външна валидност** – чрез разглеждането на всеки от случаите като част от серия от експерименти, всеки от които служи за потвърждаване или опровергаване на резултатите, достигнати в другия (т.нар. техника на репликация);

- **надеждност** – чрез надлежно документиране на процедурите в Протокол на изследването и създаването на архив, включващ стенограмите на интервютата, копия от свързаните документи, линкове към уебсайтовете на фирмите и други интернет източници, библиотека с публикациите по темата, бележки, водени по време на интервютата и анализа на случаите и др. Посочено е, че е съблюдувано и правилото бележките да бъдат отразени в рамките на 24 часа от провеждането на съответното интервю.

След подробното представяне на начините, чрез които е осигурено спазването на условията за качество на проведеното изследване, разработката се насочва към неговия **дизайн**. Посочено е, че то има **множествен дизайн**, избор, породен от:

- съществуването на риск в хода на изследването изборният случай да се окаже неподходящ или данните да не бъдат правилно интерпретирани;
- необходимостта не само от знания, но и от сериозен опит за надеждно провеждане на изследване с единичен дизайн;
- желанието на автора да повиши качеството на постигнатите резултати чрез осигуряване както на възможност за прилагане на репликация, така и за коригиране на инструментариума между изследванията.

С цел яснота на изложението дизайнът на изследването е онагледен в и графичен вид (вж. Фигура 1). След това са представени критериите за избор на организациите, изследвани в емпиричната част на разработката, като е подчертано, че е следвана стратегията за **целеви избор на случай** (Eisenhardt, 1989, Patton, 1990; Yin, 2014; Seawright, Gerring, 2008).

Фигура 1. Дизайн на изследването
Източник: Адаптирано по Yin, 2003:50.

Посочени са следните критерии, според които са избрани случаите:

- Случаят да отговаря на изградената в Глава първа дефиниция;
- Случаят да представлява богат източник на данни по отношение на предмета на изследване.

предмета на изследване.

Представени са и профилите на избраните в съответствие с тези критерии предприятия и са отличени характеристиките, които ги определят като подходящи за целта.

Изложението на **параграф 2** на Глава втора представя отделните етапи от подготовката за събиране на данни: *обучение относно прилагането на метода, разработване на протокол на изследването, окончателен избор на случаи и провеждане на пилотно изследване* (Yin, 2014).

Отбелязано е, че авторът на дисертационния труд е имал възможност да проведе обучение относно прилагането на метода кейс стъди в университета в гр. Павия, Италия. Посочени са компонентите на **Протокола на изследването**: теоретични основи, процедури за събиране на данни, анализ на събраните данни, валидност на плана, ограничения на изследването и докладване на данните. Представени са и двете проведени **пилотни изследвания** – с основателя на глобално създадена фирма от производствената сфера и с основателя на глобално създадена фирма, която репликира опита, придобит в предишно начинание.

В края на параграфа е подчертано, че при провеждането на пилотните и същинските изследвания са положени усилия за спазване на приетите в научната общност **етични норми** чрез: предоставяне на възможност за спазване на анонимност на имената на интервюираните и техните организации, съблюдаване на “информирано съгласие” на всички етапи от процеса, дословно цитиране по по-важните въпроси и стриктно придържане към смисъла на казаното във верния контекст при обобщените и сумираните формулировки и др.

Параграф 3 на Глава втора е посветен на **използвания инструментариум за получаване на информацията**. Посочва се, че данните за целите на провеждането на емпиричното изследване са събрани с помощта на три метода: *интервю, документален анализ и непосредствено наблюдение*.

Във връзка с първия метод е мотивиран изборът на **полуструктурираното интервю** за целите проведеното изследване.

Представени са видовете анализирани **документи** (публикации в Търговския регистър, уебстраниците на фирмите и на държавните институции, брошури, счетоводни документи и друга документация, предоставена от фирмата или придобита чрез външен източник и др.). Очертана е и ролята на **наблюдението** както като източник на първични данни за изграждане на попълнен контекст, така и като алтернативен способ за проверка на достоверността на данните, събрани посредством други методи и от други източници.

Параграф 4 на Глава втора е посветен на използвания инструментариум за обработка и анализ на данните. **Подпараграф 4.1** дава обща представа за изградената методология, а **подпараграф 4.2** се фокусира върху специфичните техники за нейното прилагане.

Представената в рамките на **подпараграф 4.1** методология използва за отправна точка интерпретацията на даден процес като *“поредица от индивидуални и колективни събития, действия и дейности, които се разгръщат във времето и в контекст”* (Pettigrew, 1997). Във връзка с тази интерпретация е формулирана и задачата да се *“адресират въпроси, свързани с това, как и защо възникват нещата, как се развиват, нарастват или прекъсват във времето”* (Langley, Smallman, Tsoukas, & Van De Ven, 2013) Представени са и петте ключови допускания, които водят изследователя при анализа на процеси: 1) вграденост в контекст на няколко нива на анализ; 2) темпорална свързаност на събитията; 3) взаимовръзка между контекст и действие; 4) необходимост от холистично обяснение на явлението и 5) необходимост от свързване на анализа на процеса с резултатите от него.

Подпараграф 4.2 разглежда конкретните техники, които са използвани в разработката за анализ и обработка на данни. Техният избор е базиран на предложените от Ан Лангли стратегии за процесни изследвания и насоки за подходящи комбинации между тях (Langley, 2016)

Посочено е, че с цел подсилване на *конструктивната валидност на изследването и осигуряване обвързване на анализа с конкретни точки във времето* в стратегиите обоснована теория и наратив са интегрирани

елементи от метода за дедуктивно прилагане на категории на Филип Мейринг (Mauring, 2000) и от стратегията темпорален бракетинг.

В края на Глава втора е направено обобщението, че: *методът изследване на случай (кейс стъди) е особено подходящ за целите на дисертационния труд не само поради съществуващите ограничения за създаване на извадка на случаен принцип и специфичните характеристики на глобално създадената фирма, но и поради естеството на формулирания изследователски въпрос и предмет, които изискват разглеждане на изследваното явление в дълбочина, в контекст и във времето.*

Методът осигурява свързващата нишка между отделните етапи на проведеното за целите на дисертационния труд изследване и ни дава насоки за неговото провеждане, но за получаването на достоверни и надеждни резултати е необходимо стриктно спазване на изискванията за неговото прилагане: събиране и анализ на данни чрез различни методи и от различни източници, съблюдаване на условията за валидност, съставянето на стратегически план и помощни документи и др.

Същевременно избраният метод ни предоставя свобода да изградим специфична изследователска стратегия със своя логика и последователност. Това го характеризира като особено подходящ за целите на дисертационния труд, особено предвид формулирания предмет на изследване, който предполага анализ на процес(и).

Спецификата на такъв анализ поражда необходимост както от съобразяването на външния и вътрешния контекст, в който е вграден даден процес, така и от разглеждането му на индивидуално, организационно и междуорганизационно ниво. Тя изисква също така и осигуряване на темпорална свързаност на събития – чрез анализ на историята на фирмата и анализ в реално време.

В този контекст, за целите на дисертационния труд е изградена методология, основана на комбиниране на различни методи и стратегии за събиране и анализ на данни, с помощта на която да се проведе

изследване на процеса на придобиване на знание на избрани с помощта на изградената дефиниция български глобално създадени фирми.

ГЛАВА ТРЕТА

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ДАННИТЕ

Глава трета е структурирана в пет параграфа. Тя е посветена на представяне на резултатите от проведеното изследване. В нейните рамки е изпълнена петата изследователска задача.

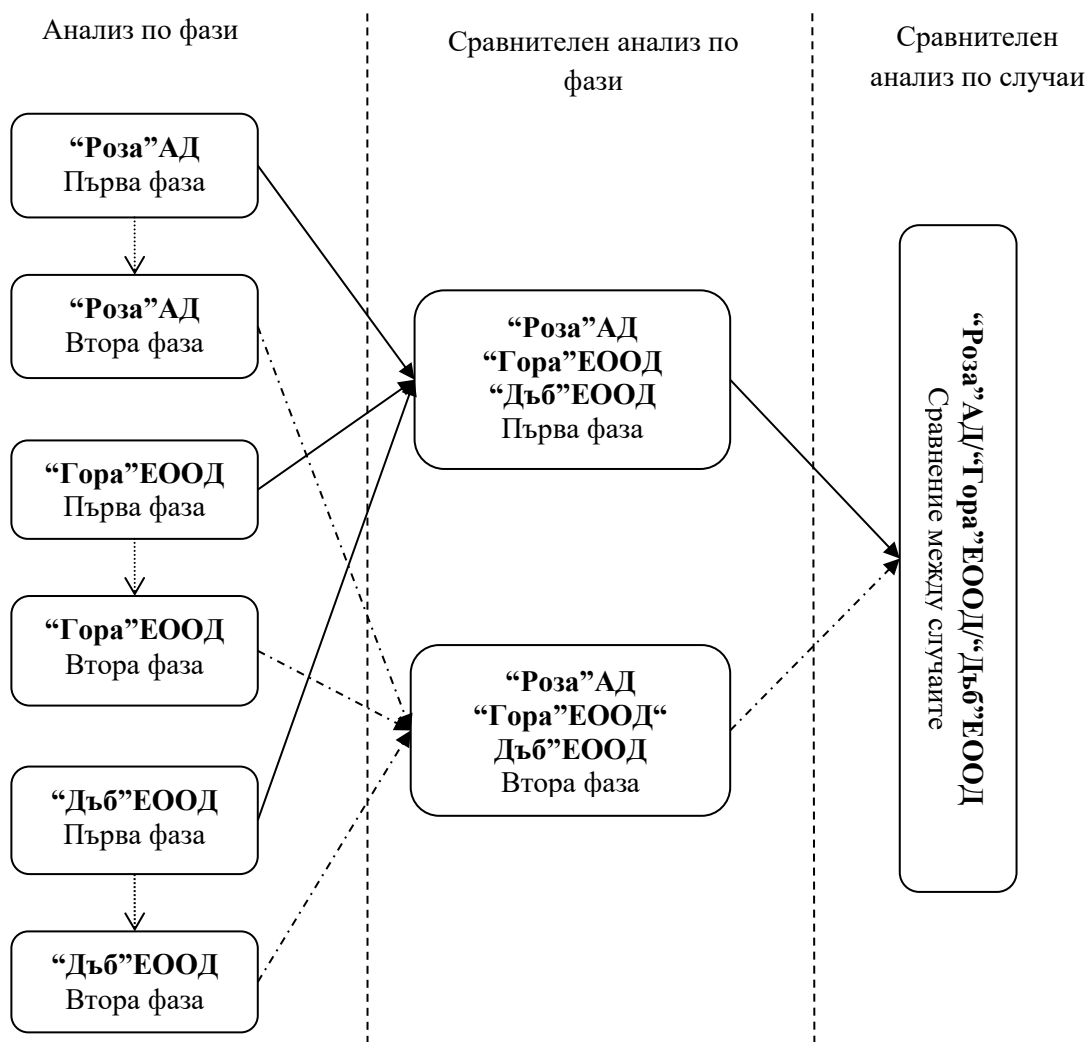
В **Параграф 1** е изграден външния контекст, в който са основани изследваните глобално създадени фирми и в който се разгръща процесът на придобиване на знание в тях. **Подпараграф 1.1** представя общия външен контекст в глобален и национален план, а **подпараграф 1.2** – специфичния външен контекст формиран от характеристиките на секторите, в които изследваните бизнес организации развиват своята стопанска дейност: производство и търговия с декоративни рози, консервиране и търговия с диворастващи и недървесни култури и производство на мебели.

Параграфи 2, 3 и 4 са посветени на ретроспективните истории на изследваните бизнес организации и анализа на процеса на придобиване на знание във всяка от тях. В рамките на всеки един от параграфите са обособени по два подпараграфа. Фигура 2 представя в графичен вид логиката, следвана при провеждане на анализа и съответно представянето на резултатите от него (вж. Фигура 2).

Първите подпараграфи съдържат съставените с помощта на наративната стратегия ретроспективни истории, по фази. За да се представи по-пълно контекстът за създаването и последвалото международно развитие на предприятията всяка от историите се предшества от кратка предистория. Вторите подпараграфи представят резултатите от направения анализ, отново по фази⁴.

---

⁴ Тъй като резултатите от анализа, направен в подпараграфи 2.2, 3.2 и 4.2 са обобщени в изводите, представени във връзка с параграф 5, с цел стегнатост на изложението не са цитирани в автореферата.

Фигура 2. Структура на анализа

Параграф 5 е посветен на резултатите от проведения сравнителен анализ по фази и предприятия. В неговата структура са включени два подпараграфа – **5.1** и **5.2**, които представят анализа по фази и по предприятия, съответно.

В края на Глава трета са представени **съжденията**, достигнати в хода на анализа, представен в нея, а именно:

➤ *към момента на своето основаване глобално създадената фирма притежава или има осигурен достъп до значим ресурс емпирично международно знание;*

- **през първата фаза на процеса на придобиване на знание:**
  - процесът на придобиване на знание не е интензивен;
  - знанието, придобито от външни източници, има важна роля;
  - глобално създадените фирми придобиват знание предимно чрез учене от чужд опит, търсене и забелязване;
- **през втората фаза на процеса на придобиване на знание:**
  - се наблюдава промяна в поведението на глобално създадената фирма към по-активно търсене на знание;
  - ролята на наследеното знание намалява, като същевременно нараства ролята на други външни източници като стратегически партньори, клиенти и браншови организации;
  - ролята на интернационализационното знание и ученето чрез пряк опит относително нараства.
- **през целия процес на придобиване на знание:**
  - глобално създадените фирми не са толкова активни в търсене на пазарни възможности, колкото специализираната литература предполага;
  - за да предприеме международна експанзия, глобално създадената фирма се нуждае от значителен обем интернационализационно знание;
  - знанието, придобито от неформални източници има критична роля за вземане на решения;
  - голяма част от знанието, което глобално създадената фирма придобива, е обективно.

На базата на тези съждения е направен общия извод, че:

Към момента на възникване на идеята за своето основаване, глобално създадената фирма придобива или има достъп до значим обем емпирично знание от формални и неформални източници. Това, от една страна, ѝ позволява да навлезе рано на задграничен пазар, но от друга, ограничава активността ѝ по отношение на придобиване на ново международно знание. Често такава знание дори не ѝ е необходимо, тъй като при първите си стъпки тя вече притежава достатъчно по обем и качество международно знание. При последваща международна

експанзия глобално създадената фирма започва активно да придобива международно знание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В рамките на проведеното изследване бяха установени резултати, които водят до заключението, че е напълно възможно т.нар. традиционни фирми и глобално създадените фирми да не се различават по своята природа и поведение толкова, колкото специализираната литература предполага.

Първо, анализът на данните, събрани с помощта на изградената за целите на дисертационния труд методология, характеризира глобално създадената фирма като *бизнес организация, която, към момента на възникване на идеята за своето основаване придобива или има достъп до значим обем емпирично знание от формални и неформални източници. Тази констатация очертава нова перспектива за изследване на природата и поведението на глобално създадената фирма в ранните етапи на нейното развитие като я характеризира като частен случай на интернационализиращото се предприятие. В теоретичен аспект ни отвежда към търсене на обяснение за природата и поведението на тези бизнес организации чрез актуализиране на традиционните модели и вчастност – на модела Унсала.*

Второ, резултатите от проведеното изследване водят към хипотезата, че *глобално създадените фирми не са толкова активни в търсенето и създаването на ново знание, колкото специализираната литература предполага, особено в началото на интернационализационния си път. Те проявяват такава активност при последваща международна експанзия, когато това се налага поради обективна необходимост.*

Този извод добавя интересни щрихи към образа на глобално създадената фирма. От една страна, той повдига въпроса за *ефекта от наследяването на емпирично знание върху интернационализационната стратегия на тези бизнесорганизации.* От друга, посочва *необходимост от по-задълбочено изследване на връзката между абсорбиционния*

капацитет на предприятието (на различни нива на социална агрегация) и неговата международна активност.

Трето, резултатите от изследването също така показват значима роля на знанието, придобито от външни (и най-вече неформални) източници за идентифицирането на пазарни възможности. Тази констатация дава насока за по-задълбочено проучване на ефекта от придобиването на знание от такива източници за вземането на управленски решения, свързани с международната дейност на глобално създадената фирма.

В по-общ план получените резултати и достигнатите изводи в рамките на настоящия дисертационен труд неминуемо водят към фундаменталния въпрос за природата и поведението на глобално създадената фирма като цяло. В тази насока основно предизвикателство, което все още стои пред областта, е по-категоричното потвърждаване (или отхвърляне) на допускането, че това са нов вид бизнес организации, за които класическите теории не предоставят обяснение.

Намирането на общоприето решение по отношение на това предизвикателство би допринесло за консолидиране на теоретичния фундамент за изследване на глобално създадената фирма – независимо дали в полето на изследване на областта международен бизнес или на направлението международно предприемачество. Това би позволило да задълбочим познанието си относно тези бизнесорганизации и явлението, което те въплъщават – ранната и ускорена фирмена интернационализация – явление, което несъмнено е част от съвременната бизнес среда. Факт, който в достатъчна степен обосновава и мотивира по-нататъшните усилия да намерим приемливо обяснение за природата и поведението на глобално създадената фирма.

IV. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА РАБОТА

Изводите, до които настоящата разработка достига повдигат някои въпроси, които представляват интерес за бъдещи изследвания.

Например, провеждането на *сравнителен анализ между процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма и т.нар. традиционни износители* ще допринесе за по-добро познаване на този процес в интернационализиращото се предприятие като цяло. Това ще даде отговор на редица въпроси, свързани както с изграждането на надеждна дефиниция за глобално създадената фирма, така и на методика за скоростта на интернационализация.

Също така, един на *сравнителен анализ между процеса на придобиване на знание в български и чуждестранни глобално създадени фирми* ще обогати познанието ни за техните специфични характеристики в национален и общ контекст и ще допринесе за прецизирането на националните и наднационалните политики и мерки за подпомагане и насърчаване на дейността на тези бизнес организации.

В момента на работата по настоящия дисертационен труд възникнаха интересни въпроси, касаещи глобално създадената фирма *per se*. Основният от тях се отнася до *потвърждаването (или отхвърлянето) на допускането, че глобално създадените фирми са нов вид бизнес организации, за които класическите теории не предоставят обяснение.* Изследванията в тази насока съдържа голям потенциал за принос към консолидирането на теоретичния фундамент в областта на фирмената интернационализация.

Несъмнено най-значимо надграждане на постигнатото в рамките на настоящия дисертационен труд би било, при наличието на достатъчно статистически данни за българските глобално създадени фирми, провеждането на количествено изследване на хипотези, изградени на базата на получените в него резултати.

V. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Основните научни приноси, получени в резултат на дисертационното изследване, се изразяват в следното:

1. Направен е критичен анализ на основните направления, в които е дефинирана глобално създадената фирма, на базата на който е изведена авторова дефиниция.

2. Направен е анализ на приложимостта на модела Упсала за изследване процеса на придобиване на знание в глобално създадената фирма.

3. Изградена е авторова методология за целите на емпиричното изследване чрез комбиниране на индуктивни и дедуктивни методи.

4. Осъщественото емпирично изследване на български глобално създадени фирми допълва и разширява родната специализирана литература по въпросите на ранната и ускорена фирмена интернационализация.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

I. Студии

1. **Михайлова, М. (2015)** *Концептуални проблеми при дефинирането на глобално създадените фирми* // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти”, СА „Д. А. Ценов”, книга 9, Свищов, 2015 г., с. 190-214. ISSN: 1313-6542.

II. Статии

1. **Михайлова, М. (2014)** *Възможни разрези за изследване на приноса на глобално създадените фирми за икономическо развитие* // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти”, СА „Д. А. Ценов”, книга 8, Свищов, 2014 г., с. 285-295. ISSN: 1313-6542.

III. Доклади

1. **Михайлова, М. (2015)**. *Изследване на конкурентното предимство на глобално създадените фирми през призмата на ресурсно-базирания възглед*. Сборник “Международна юбилейна научно-практическа конференция Европейски практики и национални рефлексии в планирането”. АИ- Ценов – Свищов, с. 387-394. ISBN - 978-954-23-1080-8.

2. **Михайлова, М. (2016)**. *The Choice of a Temporal Framework to Study the Internationalization Process of the Firm*. Сборник Международна научна конференция „Икономическо благосъстояние чрез споделяне на знания“. АИ „Ценов“ – Свищов, с. 288-293. ISBN: 978-954-23-1187-4.

**СПРАВКА ЗА СЪОТВЕТСТВИЕ С НАЦИОНАЛНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
ПО ПРАВИЛНИКА ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ
НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

Национално изискване в брой точки: 30

---

1. *Брой студии, индексирани в НАЦИД: 1 бр.*

Брой точки от студии, индексирани в НАЦИД: **15,00**

2. *Брой статии, индексирани в НАЦИД: 1 бр.*

Брой точки от статии, индексирани в НАЦИД: **10,00**

3. *Брой доклади, индексирани в НАЦИД: 2 бр.*

Отчетени от автора точки чрез научни доклади: **20**

Общ сбор точки: 45,00 > 30,00

ДЕКЛАРАЦИЯ

за оригиналност и достоверност

от Маргарита Евгениева Михайлова,

задочен докторант към катедра „Международни икономически отношения“
при Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Световно стопанство и международни икономически отношения“ декларирам:

1. Резултатите и приносите в дисертационния труд на тема „Процесът на придобиване на знание в глобално създадената фирма“ са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.

2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.

3. Резултатите, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

гр. Свищов

Декларатор:

(Маргарита Евгениева Михайлова)